

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 22 december 2016

Mål nr

B 3380-16

KLAGANDE

BM

Ombud och offentlig försvarare: Advokat AR

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Grov stöld m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2016-06-15 i mål B 1065-16

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar på det sättet hovrättens domslut att domstolen bedömer gärningarna under åtalpunkterna 1 första stycket, 2–6 och 8–24 som stöld enligt 8 kap. 1 § brottsbalken och bestämmer fängelsestraffets längd till två år och tre månader.

Beslaget ska bestå.

Högsta domstolen avvisar BMs yrkande om att tingsrättens förordnande om utvisning ska upphävas.

AR ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av BM i Högsta domstolen med 15 131 kr. Av beloppet avser 12 105 kr arbete och 3 026 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

BM har yrkat att gärningarna under åtalpunkterna 1 (första stycket i gärningsbeskrivningen), 2–6 och 8–24 ska bedömas som stöld samt att fängelsestraffets längd ska sättas ned.

BM har vidare yrkat att tingsrättens förordnande om utvisning ska upphävas.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Riksåklagaren har i Högsta domstolen justerat åtalet avseende grov stöld så att det i samtliga fall påstås att BM visat särskild hänsynslöshet i sitt agerande även med beaktande av att stölderna kunde förväntas medföra särskilda olägenheter för de bestulna. Vidare har riksåklagaren beträffande samtliga åtalpunkter rörande grov stöld gjort följande tillägg. Brottet ska också

bedömas som grovt eftersom gärningen utgjort ett led i en systematisk och planerad brottslighet som förövats fortlöpande under en tremånadersperiod.

BM har invänt att riksåklagarens justeringar av åtalet utgör otillåten ändring av talan och att tilläggen därmed inte kan läggas till grund för Högsta domstolens prövning.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. BM dömdes vid tingsrätten för 26 fall av bedrägeri, för 24 fall av stöld samt för narkotikabrott och ringa narkotikabrott. Bedrägeribrotten avsåg uttag eller inköp med ett stulet bankkort till ett belopp om drygt 265 000 kr. Narkotikabrotten bestod i innehav av 3,72 gram kokain och 19 tabletter som innehöll klonazepam samt bruk av cannabis. Åklagaren hade gjort gällande att 23 av stölderna skulle rubriceras som grova. Den stöld som åklagaren ansåg inte vara grov avsåg en plånbok som innehöll bl.a. kontanter.
2. Vid de stölder som enligt åklagarens mening är grova tillgrep BM på tåg handbagage som målsägandena hade placerat på bagagehyllan, ovanför eller snett ovanför den plats där de satt. Tillvägagångssättet var likartat. BM hade med sig en eller två egna väskor som han placerade nära målsägandens bagage. Han flyttade målsägandens väska intill sin egen. Målsägandena uppmärksammade inte tillgreppen när de skedde. Stölderna ägde rum under en tremånadersperiod.
3. Tingsrätten bestämde påföljden till fängelse i två år och tre månader och förklarade villkorligt medgiven frihet helt förverkad. Tingsrätten beslutade också att BM skulle utvisas ur riket med förbud att återvända hit före den

7 april 2026. BM avgav nöjdförklaring som avsåg påföljden och förordnandet om utvisning.

4. Åklagaren överklagade tingsrättens dom beträffande de 23 stölderna och vidhöll att de skulle bedömas som grova. Åklagaren yrkade också att fängelsestraffet skulle skärpas.

5. Hovrätten har dömt BM för grov stöld i 23 fall och ändrat påföljden för den samlade brottsligheten till fängelse i tre år och sex månader.

Vad Högsta domstolen har att pröva

6. Inledningsvis har Högsta domstolen att ta ställning till om yrkandet i utvisningsfrågan kan prövas och om de justeringar av gärningsbeskrivningarna som riksåklagaren har gjort i Högsta domstolen kan beaktas. I övrigt gäller målet frågan om rubricering av de 23 stölderna och hur långt fängelsestraff som ska dömas ut.

Utvisningsyrkandet ska avvisas

7. BM har avgett nöjdförklaring angående utvisningen men därefter överklagat utvisningsbeslutet och uppgett att han ändrat sig.

8. En nöjdförklaring som avser ett utvisningsbeslut innebär att den dömde förklarar att han eller hon avstår från att överklaga domen eller beslutet i den delen, se 15 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716). En nöjdförklaring kan inte tas tillbaka (15 kap. 3 §). BMs överklagande ska därför avvisas i den delen.

Åtalet kan prövas enligt de justerade gärningsbeskrivningarna

9. De justeringar av gärningsbeskrivningarna som riksåklagaren har gjort i Högsta domstolen innebär inte att åtalet ändras till att avse andra gärningar.

Det rör sig således om tillåtna justeringar av åtalet (45 kap. 5 § rättegångsbalken). En annan fråga är om justeringarna kan beaktas med hänsyn till begränsningsregeln i 51 kap. 23 a §, som är tillämplig också i Högsta domstolen (55 kap. 15 § första stycket 2).

10. Den situation som begränsningsregeln tar sikte på är att en fällande dom överklagas beträffande endast annat än om den tilltalade ska dömas för den åtalade gärningen. Då får skuldfrågan prövas bara om något s.k. genombrottsrekvisit är tillämpligt, dvs. när det finns grund för resning eller undanröjande på grund av domvilla eller det föreligger något annat liknande förhållande. Någon grund för ett sådant genombrott finns inte i detta fall.

11. Begränsningsregeln avser skuldfrågan i hela dess vidd, vilket innebär att den omfattar det objektiva händelseförloppet liksom subjektiva rekvisit och andra straffrättsligt inverkan omständigheter hänförliga till skuldfrågan. Däremot inbegrips inte rubriceringsfrågan. Syftet med regeln är främst att av processekonomiska skäl begränsa prövningen i högre instans. (Se prop. 1988/89:95 s. 36 f., 93 f. och 99.)

12. En konsekvens av att skuldfrågan enligt begränsningsregeln inte får omprövas är att en ny omständighet som avser den frågan i princip inte ska beaktas. Åklagaren får alltså, när situationen är sådan som begränsningsregeln tar sikte på, inte lägga till ytterligare moment till själva gärningspåståendet. (Se t.ex. NJA 1995 s. 226, NJA 1999 s. 25 och NJA 2004 s. 646.)

13. Beträffande omständigheter som ligger utanför skuldfrågan förhåller det sig annorlunda. Som utgångspunkt bör en redan prövad omständighet, som kan påverka rubriceringen eller påföljdsbestämningen, kunna omprövas förutsatt att den inte ingår som ett moment i det för skuldfrågan relevanta händelseförloppet. Följaktligen bör begränsningsregeln inte hindra att en ny omständighet som inte är att hänföra till skuldfrågan förs in i processen.

14. Det är emellertid inte alltid möjligt att tydligt skilja omständigheter hänförliga till skuldfrågan från omständigheter hänförliga till rubriceringsfrågan eller påföljdsfrågan, eftersom frågorna beroende på situationen kan vara mer eller mindre sammankopplade (jfr Lars Welamson i Process och Exekution, Vänbok till Robert Boman, 1990, s. 347 ff., jfr även NJA 1999 s. 215 och NJA 2004 s. 840). Vad som då gäller bör bestämmas med beaktande av det processekonomiska syftet med begränsningsregeln och av intresset av att denna tillämpas på ett sätt som leder till ett förnuftigt resultat. Mot den bakgrunden bör omständigheter som utgör slutsatser och andra allmänna bedömningar grundade på händelseförloppet i regel kunna beaktas utan hinder av begränsningsregeln.

15. De omständigheter som riksåklagaren nu har lagt till i gärningsbeskrivningen – att gärningarna skulle kunna leda till särskilda olägenheter och att de skett systematiskt och varit planerade – utgör slutsatser som skulle kunna dras med ledning av händelseförloppen enligt de ursprungliga gärningsbeskrivningarna. Tilläggen innefattar inte något ytterligare gärningsmoment. Begränsningsregeln utgör därför inte något hinder mot att pröva de omständigheter som riksåklagaren i Högsta domstolen har fört fram till stöd för att brotten ska bedömas som grova.

Gradindelningen vid stöld

16. Den som olovligen tar något som tillhör någon annan med uppsåt att tillägna sig det döms, om tillgreppet innebär skada, för stöld till fängelse i högst två år (8 kap. 1 § brottsbalken). Är brottet grovt döms den tilltalade för grov stöld till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid prövningen av om en stöld är grov ska domstolen göra en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Enligt 8 kap. 4 § brottsbalken ska dock ett antal uppräknade förhållanden särskilt beaktas, nämligen ”om tillgreppet skett efter intrång i bostad, om det avsett sak som någon bar på sig, om gärnings-

mannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada”.

17. Lagens exemplifiering innebär varken att det är nödvändigt att bedöma brottet som grovt när någon av dessa omständigheter föreligger eller att det är uteslutet att göra det i andra fall. För att ett brott ska bedömas som grovt bör emellertid i princip krävas att omständigheterna i det enskilda fallet framstår som lika försvårande som normalt är fallet vid sådana förhållanden som anges i lagen. Legalitetsskäl talar också för att domstolen bör vara försiktig med att döma för grovt brott med hänvisning enbart till en enskild omständighet som saknar stöd i bestämmelsens uppräkningslista (jfr Petter Asp m.fl., *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl. 2013, s. 29, jfr även NJA 1994 s. 732, NJA 1999 s. 25 och NJA 1999 s. 380).

Tillgreppen kan inte anses ha varit av särskilt hänsynslös art

18. Riksåklagaren har gjort gällande att brotten ska bedömas som grova med hänsyn till att BM har visat särskild hänsynslöshet i sitt agerande. Till stöd för det har han anfört att stölderna avsåg resgods som resenären av praktiska skäl förvarade på bagagehyllan i sin omedelbara närhet ombord på ett kollektivt färdmedel och att stölderna medförde eller kunde förväntas medföra särskilda olägenheter.

19. Bestämmelsen om grov stöld kompletterades år 1976 med ett rekvisit som tar sikte på att gärningen är av särskilt hänsynslös art. Ändringen skedde i syfte att i större utsträckning markera betydelsen av den personliga integriteten och hemfriden. Som exempel på gärningar av särskilt hänsynslös art nämns i förarbetena tillgrepp hos gamla eller sjuka personer och tillgrepp där gärningsmannen utnyttjar det förhållandet att en person på grund av handikapp eller annan omständighet över vilken han eller hon inte själv kan råda befinner sig i

en situation som upplevs som särskilt utsatt eller som på annat sätt är besvärlig (prop. 1975/76:42 s. 21).

20. Tillgrepp av det slag som är aktuellt i målet riskerar att försvåra trygga resor med kollektiva färdmedel, eftersom det är svårt att vid sådana resor ha full kontroll över sitt bagage. Detta kan ur ett allmänt samhällsligt perspektiv sägas vara allvarligt, särskilt när det rör sig om brottslighet av större omfattning. Den aspekten har emellertid inte närmare aktualiserats i målet. I förevarande fall är det i stället fråga om att bedöma ifall tillgreppen har varit av särskilt hänsynslös art.

21. Förlust av handbagage kan naturligtvis vara mycket besvärande för en resenär, men resenärer i allmänhet kan inte anses befinna sig i en sådan utsatt situation att det ger anledning att mera generellt beteckna stölder av detta slag som särskilt hänsynslösa i den mening som avses i 8 kap. 4 § brottsbalken (jfr SOU 2013:85, Stärkt straffrättsligt skydd för egendom). Vad riksåklagaren har anfört i denna del utgör därför inte skäl för att rubricera stölderna som grova.

Stölderna har inte skett så systematiskt och planerat att det motiverar att de bedöms som grova

22. Riksåklagaren har också gjort gällande att brotten ska bedömas som grova med hänvisning till att de har utgjort ett led i en systematisk och planerad brottslighet som har förövats fortlöpande under en tid av tre månader.

23. Att ett brott har utgjort ett led i en brottslighet som utövats systematiskt eller föregåtts av särskild planering är omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av brottets straffvärde (29 kap. 2 § 6 brottsbalken).

Brottslighet anses systematisk när ett visst tillvägagångssätt upprepas många gånger av samma gärningsman, t.ex. ett antal butiksrån som alla utförs på ett likartat sätt. Med särskild planering avses sådan planläggning som har gått

utöver vad som typiskt sett krävs för att ett brott av det aktuella slaget ska kunna genomföras. (Se prop. 2009/10:147 s. 43 f.)

24. Vad riksåklagaren gjort gällande i det aktuella hänseendet har alltså betydelse för brottslighetens straffvärde. Eftersom varje grad av ett i svårhets-hänseende indelat brott är att anse som en egen brottstyp ska emellertid straffmätningen föregås av en bedömning av gradindelningsfrågan.

25. När det gäller att bedöma brott som grova med hänvisning till att de har skett systematiskt eller föregåtts av särskild planering framträder i praxis en tydlig återhållsamhet (se t.ex. NJA 2007 s. 973, jfr även NJA 1985 s. 444). För att sådana förhållanden ska föranleda en gradhöjning bör det därför normalt krävas att brotten har en frekvens och präglas av en förslagenhet som klart går utöver vad som gäller för annan, i och för sig upprepad och likartad, brottslighet.

26. Visserligen har BM under en tremånadersperiod vid ett stort antal tillfällen tillgripit egendom och vid varje tillfälle gått till väga på likartat sätt. I de upprepade tillgreppen ligger viss planmässighet och systematik. Dessa inslag har dock inte varit av så påtagligt slag att stölderna på denna grund ska bedömas som grova.

Sammantagen bedömning

27. De ovan anförda omständigheterna är inte heller sammantagna sådana att var och en av gärningarna ska bedömas som grov stöld. Den förslagenhet som BM har visat prov på och de i viss mån planmässiga och systematiska inslagen får beaktas inom ramen för straffmätningen. Brotten ska sålunda bedömas som stöld enligt 8 kap. 1 § brottsbalken.

Påföljd

28. BM ska dömas för stöld enligt 8 kap. 1 § brottsbalken vid 24 tillfällen, bedrägeri enligt 9 kap. 1 § brottsbalken vid 26 tillfällen samt narkotikabrott och ringa narkotikabrott enligt 1 § första stycket 6 och 2 § narkotikastrafflagen. Tingsrätten har bestämt påföljden till fängelse i två år och tre månader samt förklarat villkorligt medgiven frihet förverkad till en tid av två månader och tio dagar. Högsta domstolen instämmer i tingsrättens bedömning.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Göran Lambertz (skiljaktig), Agneta Bäcklund (referent), Anders Eka och Sten Andersson
Föredragande justitiesekreterare: Anders Lundmark

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2016-12-21

Mål nr
B 3380-16

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Göran Lambertz är skiljaktig i fråga om motiveringen för att den justerade gärningsbeskrivningen kan beaktas utan hinder av 51 kap. 23 a § rättegångsbalken. Enligt hans mening bör punkterna 12–15 lyda som följer.

12. En konsekvens av att skuldfrågan enligt begränsningsregeln inte får omprövas är att en ny omständighet som avser den frågan i princip inte ska beaktas. Åklagaren får sålunda inte tillföra något moment som innebär att åtalet utvidgas. Om detta ändå sker, ska någon hänsyn inte tas till omständigheten i fråga. (Se NJA 1999 s. 25 och NJA 2004 s. 646.)

13. Det är emellertid inte alldeles klart vad som närmare bestämt innefattas i skuldfrågan. Brotsrubriceringen omfattas som sagt inte, och detsamma gäller frågan om rättslig kvalificering (se NJA 1999 s. 215). Moment som avser det åtalade händelseförloppet omfattas naturligtvis, men också sådana omständigheter som kvalificerar eller på annat sätt karakteriserar gärningen utan att anknyta till händelseförloppet. Av det senare slaget är sådana omständigheter som att gärningen är ett led i systematisk brottslighet, att den är integritetskänslig, att den typiskt sett leder till skada eller att den är farlig.

14. Begränsningsregeln bör tillämpas så att syftet med den tillgodoses, samtidigt som tillämpningen måste leda till ett förnuftigt resultat. I rättsfallet NJA 1995 s. 226 har sådana omständigheter som har anknytning till det

Dok.Id 129779

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

åtalade händelseförloppet skilts ut från andra. Om den tilltalade visserligen överklagar bara i fråga om rubriceringen men gör gällande att en viss omständighet som hör till händelseförloppet inte föreligger, måste sålunda skuldfrågan prövas i hela dess vidd. Av rättsfallet bör den slutsatsen dras att någon sådan omprövning inte behöver göras när den tilltalade framställer en invändning angående en omständighet som visserligen hör till skuldfrågan men som saknar anknytning till händelseförloppet.

15. I konsekvens med detta bör högre rätt kunna beakta en ny omständighet som åklagaren åberopar och som visserligen hör till skuldfrågan men som inte anknyter till händelseförloppet. Så är fallet beträffande de omständigheter som riksåklagaren nu har infört i gärningsbeskrivningen. Begränsningsregeln utgör därför inte något hinder mot att Högsta domstolen beaktar dessa omständigheter.